

Αλέξανδρος Παπαναστασίου (1876 - 1936)

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα / Κοινωνιολογικά (κοινωνική πρόνοια & οικογενειακά θέματα) / Σαν σήμερα για να μην ξεχνιόμαστε... (ιστορικά γεγονότα & Παγκόσμιες ημέρες)

Αρκάς νομικός και κοινωνιολόγος, από τις σημαντικότερες πολιτικές προσωπικότητες της νεώτερης Ελλάδας.

Αλέξανδρος Παπαναστασίου (1876 - 1936)

Αρκάς νομικός και κοινωνιολόγος, από τις σημαντικότερες πολιτικές προσωπικότητες της νεώτερης Ελλάδας. Διετέλεσε δύο φορές πρωθυπουργός (1924 και 1932) και θεωρείται από τους πρωτεργάτες της σοσιαλδημοκρατίας στη χώρα μας.

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου γεννήθηκε στις 8 Ιουλίου 1876 στην Τρίπολη. Ήταν γιος του εκπαιδευτικού και πολιτικού Παναγιώτη Παπαναστασίου από το Λεβίδι Αρκαδίας και της Μαριγώς Ρογάρη - Αποστολοπούλου. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, απ' όπου ανακηρύχθηκε διδάκτωρ το 1899. Συνέχισε τις σπουδές του στα πανεπιστήμια Χαϊδελβέργης, Βερολίνου, Λονδίνου και Παρισίων (1901-1907), στην κοινωνιολογία, στη φιλοσοφία και τα οικονομικά. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Γερμανία επηρεάστηκε από τις σοσιαλιστικές και συνεργατικές ιδέες.

Το 1907 επέστρεψε στην Αθήνα και άρχισε να πολιτεύεται, αναπτύσσοντας πολύ προοδευτικές ιδέες για την εποχή του. Το 1908 ίδρυσε την Κοινωνιολογική

Εταιρεία, μαζί τους ιδεολογικούς και πολιτικούς του φίλους από το Βερολίνο, Κωνσταντίνο Τριανταφυλλόπουλο, Θρασύβουλο Πετμεζά, Θαλή Κουτούπη, Αλέξανδρο Δελμούζο, Παναγιώτη Αραβαντινό και Αλέξανδρο Μυλωνά. Σκοπός του σωματείου ήταν, μεταξύ άλλων, η αναγνώριση της πολιτικής αρχής ότι θα πρέπει να εξασφαλιστούν σε όλους εξίσου ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. «Προς επίτευξιν του σκοπού τούτου, ο οποίος δεν είναι δυνατόν να πληρωθή τελείως, αν μην καταστώσι κοινά τα μέσα παραγωγής και ρυθμισθή η διανομή του πλούτου αναλόγως των αναγκών εκάστου, πρέπει να μεταβάλλεται βαθμιαίως ο οικονομικός και πολιτειακός οργανισμός κατά το εκάστοτε δυνατόν μέτρον, αδιαφόρως προς την εκ τούτου βλάβην των ατομικών συμφερόντων ορισμένων προσώπων ή τάξεων» αναφέρεται στο καταστατικό της εταιρείας. Η εταιρεία εξέδιδε το επιστημονικό περιοδικό Επιθεώρησις των Κοινωνικών και Νομικών Επιστημών, που είχε σημαντική απήχηση στον πνευματικό και πολιτικό κόσμο της χώρας. Μεταξύ των συνδρομητών του περιοδικού ήταν και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο οποίος εντυπωσιάστηκε από τα άρθρα του νέου τότε επιστήμονα και πολιτικού.

Το 1909 ο Παπαναστασίου υποστήριξε το κίνημα του Στρατιωτικού Συνδέσμου του Γουδή (15 Αυγούστου) και υπέβαλλε υπόμνημα προς τον αρχηγό του συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά με τίτλο «Τι πρέπει να γίνη». Την επόμενη χρονιά τα μέλη της Κοινωνιολογικής Εταιρείας ίδρυσαν πολιτικό φορέα με την επωνυμία Λαϊκόν Κόμμα, με μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα σοσιαλιστικής απόχρωσης. Ο Παπαναστασίου εξελέγη βουλευτής Αρκαδίας στις εκλογές του Αυγούστου και Νοεμβρίου 1910 και ανέπτυξε σημαντική δράση στη Βουλή, υποστηρίζοντας την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών της Θεσσαλίας και την απόδοσή τους στους ακτήμονες και τους μικροκαλλιεργητές. Ως προς το γλωσσικό ζήτημα υποστήριζε με ιδιαίτερη θέρμη την καθιέρωση της δημοτικής.

*Ο Αλέξανδρος Παπαναστασιου και ο
Ελευθέριος Βενιζέλος*

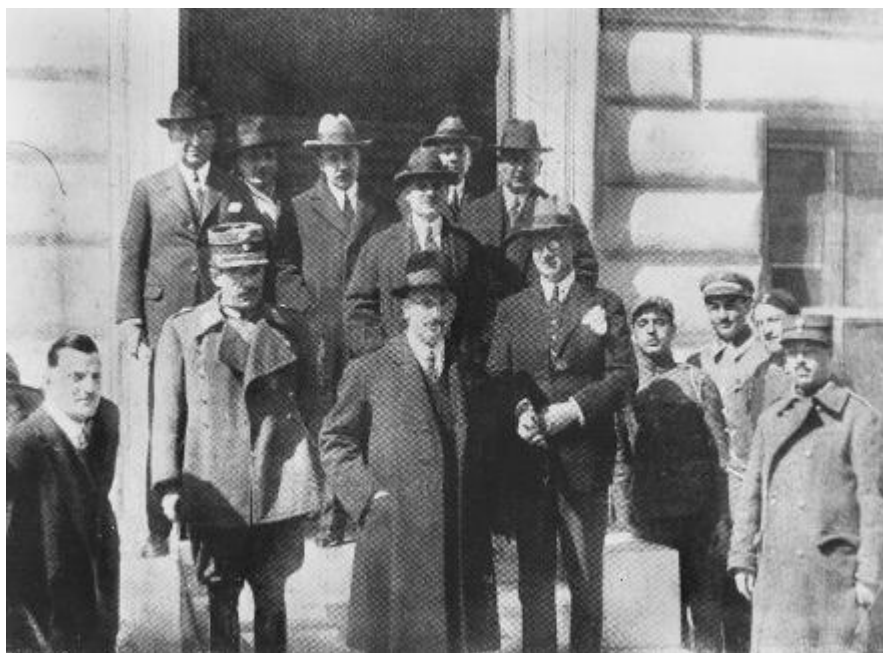
Με την έκρηξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου στρατεύτηκε ως εθελοντής και τιμήθηκε με μετάλλια για την πολεμική του δράση. Στις εκλογές της 31ης Μαΐου 1915 το Λαϊκό Κόμμα εντάχθηκε στο Κόμμα των Φιλελευθέρων του Ελευθερίου Βενιζέλου, αποτελώντας την αριστερή του πτέρυγα. Ακολούθησε τον Ελευθέριο Βενιζέλο στο κίνημα της Εθνικής Αμύνης (Εθνικός Διχασμός) και τον Μάρτιο του 1917 με την ανάληψη της εξουσίας από τον κρητικό πολιτικό, διορίστηκε κυβερνητικός αντιπρόσωπος στα Ιόνια Νησιά. Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου ανέλαβε το Υπουργείο Συγκοινωνίας έως τον Νοέμβριο του 1920, ενώ διατέλεσε ταυτόχρονα προσωρινός Υπουργός Περιθάλψεως και Εσωτερικών.

Κατά την παραμονή του στο Υπουργείο Συγκοινωνίας έβαλε τις βάσεις για την αναδιοργάνωση των μέσων μαζικής μεταφοράς, των ταχυδρομείων και των τηλεφώνων. Εκπόνησε θεμελιώδη νομοθετήματα για τον οικοδομικό κανονισμό των πόλεων και το εθνικό κτηματολόγιο, ενώ συγκρότησε επιτροπή μελέτης του ρυθμιστικού σχεδίου της Αθήνας, με επικεφαλής τους αρχιτέκτονες Εμπράρ και Καλλιγά. Την ίδια περίοδο σχεδιάστηκε η μεγάλη παραλιακή αρτηρία Αθηνών-Σουνίου, που υλοποιήθηκε μισό αιώνα αργότερα από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Μετά τη μεγάλη πυρκαϊά της Θεσσαλονίκης (5 Αυγούστου 1917) συνέστησε τη Διεθνή Επιτροπή Ανοικοδομήσεως Θεσσαλονίκης, η οποία συνέταξε το νέο πολεοδομικό κανονισμό της πόλης. Ακόμη, αναδιοργάνωσε το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, το οποίο έγινε αυτοτελές πανεπιστημιακό ίδρυμα και ίδρυσε τρεις νέες σχολές, Αρχιτεκτόνων, Χημικών και Τοπογράφων Μηχανικών. «Παπανάσταση» ονόμασαν οι τότε καθηγητές του ΕΜΠ τις μεταρρυθμίσεις του.

Μετά την εκλογική αποτυχία του Βενιζέλου την 1η Νοεμβρίου 1922, μεσούσης της

Μικρασιατικής Εκστρατείας, έγινε δεινός επικριτής της βασιλείας. Τον Φεβρουάριο του 1922, μαζί με άλλους ομοϊδεάτες του, υπέγραψε το Δημοκρατικό Μανιφέστο, με το οποίο καλούσε τον βασιλιά Κωνσταντίνο να παραιτηθεί προς χάρη των συμφερόντων του έθνους. Συνελήφθη και καταδικάστηκε σε τριετή φυλάκιση για εξύβριση του βασιλιά και εσχάτη προδοσία. Κλείστηκε στις φυλακές της Αίγινας και απελευθερώθηκε μετά τρίμηνο από την Επαναστατική Επιτροπή του Νικόλαου Πλαστήρα, που ανέλαβε τις τύχες της Ελλάδας στις 11 Σεπτεμβρίου 1922, αμέσως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Είχαν ωριμάσει οι συνθήκες για να θέσει ο Παπαναστασίου θέμα κατάργησης της βασιλείας και άμεσης κήρυξης της αβασίλευτης δημοκρατίας. Στις εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου 1923 κατήλθε ως επικεφαλής της Δημοκρατικής Ένωσης (μετεξέλιξη του Λαϊκού Κόμματος), με σημαία την αβασίλευτη δημοκρατία και προοδευτικό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα. Το κόμμα του εξέλεξε 70 βουλευτές, σε μια εκλογική αναμέτρηση που απείχε η αντιβενιζελική παράταξη.

Η κυβέρνηση Παπαναστασίου (1924)

Μετά τις βραχύβιες κυβερνήσεις Βενιζέλου και Καφαντάρη, ο Παπαναστασίου ανέλαβε την πρωθυπουργία της χώρας στις 12 Μαρτίου 1924 και ανήμερα της εθνικής επετείου (25 Μαρτίου 1924) κήρυξε με ψήφισμα της Βουλής έκπτωτη τη δυναστεία των Γκλίξμπουργκ και την εγκαθίδρυση δημοκρατίας, που επικυρώθηκε με το δημοψήφισμα της 13ης Απριλίου 1924. Έπειτα από σύντομη παραμονή στην πρωθυπουργία, ο Παπαναστασίου παραιτήθηκε στις 25 Ιουλίου 1924, όταν η κυβέρνησή του καταψηφίστηκε στη Βουλή. Κατά τη διάρκεια της σύντομης

πρωθυπουργίας του ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του στρατηγού Πάγκαλου φυλακίστηκε στη Σαντορίνη (Φεβρουάριος - Απρίλιος 1926) και στις εκλογές της 7ης Νοεμβρίου του ίδιου έτους εξελέγη βουλευτής Μαντινείας, ενώ το κόμμα του έλαβε το 6,47% των ψήφων, εκλέγοντας συνολικά 17 βουλευτές. Στις κυβερνήσεις του Θρασύβουλου Ζαΐμη ανέλαβε το Υπουργείο Γεωργίας, το οποίο διατήρησε μέχρι την παραίτησή του τον Φεβρουάριο του 1928. Κατά τη διάρκεια της θητείας του έλαβε μέτρα για την αποκατάσταση των ακτημόνων και των προσφύγων και την οργάνωση των αγροτών σε συνεταιρισμούς. Το πιο σημαντικό έργο του υπήρξε η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος, παρά την αντίδραση του πολιτικού κόσμου και της Εθνικής Τράπεζας. Ο ίδιος πίστευε ότι μια αγροτική τράπεζα θα εξυπηρετούσε αποτελεσματικότερα τα συμφέροντα των αγροτών.

Στις εκλογές της 19ης Αυγούστου 1928 το κόμμα του συνέπραξε με τους Φιλελευθέρους του Βενιζέλου και εξέλεξε 20 βουλευτές. Στις 26 Μαΐου 1932 ανέλαβε για δεύτερη φορά την πρωθυπουργία, με την υποστήριξη των Φιλελευθέρων, αλλά ανετράπη λίγες μέρες αργότερα (5 Ιουνίου 1932), όταν ο Βενιζέλος αντιτάχθηκε στην ψήφιση του νομοσχεδίου για τις κοινωνικές ασφαλίσεις.

Τον Ιανουάριο του 1933 συνεργάστηκε εκ νέου με τον Ελευθέριο Βενιζέλο ως Υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Γεωργίας, ενώ τον Μάιο του ίδιου χρόνου εξελέγη αριστίνδην γερουσιαστής. Στις μαζικές διώξεις που ακολούθησαν την αιματηρή καταστολή του βενιζελικού κινήματος της 6ης Μαρτίου 1933, ο Παπαναστασίου συνελήφθη αν και ήταν αντίθετος, επιμένοντας στη συνδιαλλαγή μεταξύ των δύο παρατάξεων. Παραπέμφθηκε σε έκτακτο στρατοδικείο αλλά αθώωθηκε. Τον Οκτώβριο του 1935 εκτοπίσθηκε στη Μύκονο, απ' όπου αφέθηκε ελεύθερος μετά το δημοψήφισμα για την επάνοδο της βασιλείας στην Ελλάδα (3 Νοεμβρίου 1935).

Στις εκλογές της 26ης Ιανουαρίου 1936 εξελέγη βουλευτής Μαντινείας και στις 25 Απριλίου αρνήθηκε την ψήφο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση του Ιωάννη Μεταξά, που σχηματίστηκε με την ανοχή των δύο μεγάλων κομμάτων. Μετά την επιβολή της μεταξικής δικτατορίας της 4ης Αυγούστου, ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου τέθηκε σε κατ' οίκον περιορισμό. Πέθανε στις 17 Νοεμβρίου 1936 από ανακοπή καρδιάς στο σπίτι του στην Εκάλη.

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου υπήρξε ένας καινοτόμος πολιτικός, με πρωτοποριακές ιδέες για την εποχή του. Ήταν υπέρμαχος του πολιτικού γάμου, της γυναικείας ψήφου, της προστασίας της μητρότητας και των εξώγαμων

τέκνων, της δημιουργίας των κοινωνικών ασφαλίσεων, της κατάργησης της θανατικής ποινής, του διαχωρισμού της εκκλησίας από το κράτος, της συνταγματικής κατοχύρωσης του θεσμού της τοπικής αυτοδιοίκησης, της συνδικαλιστικής οργάνωσης και της απλής αναλογικής ως πάγιου εκλογικού συστήματος. Στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής ήταν βαθύτατα ειρηνιστής και ευρωπαϊστής. Πίστευε στην ένωση των ευρωπαϊκών χωρών σε μια «Πανευρώπη» και υποστήριξε τη συναδέλφωση των βαλκανικών λαών, μέσα από τη δημιουργία μιας βαλκανικής συνομοσπονδίας.

Στο ιδεολογικό και πολιτικό επίπεδο, ο Παπαναστασίου ήταν λάτρης της δημοκρατικής αρχής σε όλες τις βαθμίδες της πολιτειακής και κοινωνικής οργάνωσης και του δημοκρατικού σοσιαλισμού, ο οποίος με το μεταρρυθμιστικό έργο του θα μπορούσε να αποτρέψει τα εκφυλιστικά φαινόμενα της δικτατορίας, είτε της αστικής τάξης, είτε του προλεταριάτου, διαφοροποιούμενος έτσι απόλυτα από τις μεθόδους και τη στρατηγική των τότε κομμουνιστικών κομμάτων.

Τον χαρακτήρα και την προσφορά του Αλέξανδρου Παπαναστασίου συνόψισε ο Γεώργιος Παπανδρέου: «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος επραγματοποίησεν εις την Ελλάδα το έθνος και το κράτος. Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου εισήγαγεν εις αυτήν τον πνευματικόν και τον κοινωνικόν χαρακτήρα. Αποτέλεσε εγκαλλώπισμα του πολιτικού κόσμου της Ελλάδος. Ενάρετος όσον ουδείς. Με ευψυχίαν όσον ουδείς».

Πηγή: sansimera.gr